

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/82555,Kowalski-Wierusz-Jozef.html>
2023-02-05, 04:43

Kowalski-Wierusz Józef

KOWALSKI-WIERUSZ Józef (16 III 1866, Puławy – 30 XI 1927, Ankara, Turcja), fizyk. Był synem Tadeusza, profesora agronomii i działacza społecznego, oraz Julii Wasilewskiej.

Ukończył Gimnazjum Realne J. Pankiewicza w Warszawie i rozpoczął w 1884 studia prawnicze na UW. Po roku przeniósł się jednak na studia matematyczne i fizyczne na uniwersytet w Getyndze. Kształcił się tam pod okiem sławnego matematyka F. Kleina oraz fizyka W. Voigta. W 1889 uzyskał doktorat z fizyki na podstawie rozprawy o wytrzymałości szkła. Wyniki doświadczeń, które wykonał w laboratorium Voigta, miały duże znaczenie dla weryfikacji ówczesnych teorii odkształceń.

W 1889 K.-W. udał się do Berlina, gdzie przez rok pracował w laboratorium A. Kundta. Potem był asystentem W.C. Röntgena w Würzburgu, skąd przeniósł się na stanowisko asystenta w Katedrze Elektrotechniki Eidgenössische Technische Hochschule w Zurychu. Uzyskał tam dyplom inżyniera. W tym czasie zainteresował się termodynamiką i napisał rozprawę habilitacyjną o teorii mieszanin cieczy. Na tej podstawie w 1892 został docentem na uniwersytecie w Bernie. Wyjeżdżał stamtąd kilkakrotnie do Paryża, by uzupełniać wiedzę z chemii i elektrotechniki. Przebywał m.in. w École Municipale de Chimie et de Physique, gdzie pracował P. Curie. Właśnie podczas wieczornego przyjęcia w paryskim mieszkaniu K.-W. M. Skłodowska spotkała swego przyszłego męża.

K.-W. pracował w Bernie niedługo, gdyż w 1894 przyjął zaproszenie do objęcia Katedry Fizyki na uniwersytecie we Fryburgu. Otrzymał też zadanie zorganizowania tam wydziału nauk matematycznych i przyrodniczych. Swymi działaniami we Fryburgu zdobył szacunek władz. Był wybierany na rektora uniwersytetu, ponadto był m.in. prezesem

szwajcarskiego towarzystwa fizycznego i wiceprzewodniczącym Rady Szkół Technicznych w Szwajcarii. Dzięki swym wpływom doprowadził do uznawania przez szwajcarskie uczelnie wyższe polskich świadectw dojrzałości ze szkół prywatnych.

Głównym obszarem badań K.-W. stała się w tym okresie luminescencja. Opublikował na ten temat wiele pionierskich prac. Za badania fosforescencji w niskich temperaturach uzyskał w 1912 nagrodę Harvard University. Z innych badań K. trzeba wymienić wykonane razem z I. Mościckim doświadczenia nad otrzymywaniem kwasu azotowego z powietrza w łuku prądu zmiennego wysokiego napięcia i wielkiej częstotliwości. Ta praca stała się punktem wyjścia późniejszych własnych badań przyszłego prezydenta Polski. K.-W. utrzymywał ściśle związki z polskimi uczonymi, publikował swe prace w wydawnictwach AU w Krakowie, a w swym fryburskim laboratorium gościł często młodych polskich fizyków. Został w 1912 wybrany na członka AU.

Po wybuchu wojny światowej K.-W. został jednym z założycieli Komitetu Generalnego Pomocy Ofiarom Wojny w Polsce w Vevey, wraz z I. Paderewskim, H. Sienkiewiczem i in. Kiedy po wyparciu Rosjan z Warszawy okupacyjne władze niemieckie wydały w 1915 zgodę na otwarcie polskich uczelni, K.-W. wziął urlop z Fryburga i przyjechał do Warszawy, gdzie powierzono mu wykłady fizyki zarówno na uniwersytecie, jak i na politechnice. Wykłady fizyki zostały podzielone tak, że K.-W. wykładał dla studentów wydziału chemii PW oraz studentów wydziałów medycznego i filozoficznego UW, a dla pozostałych wydziałów Politechniki wykłady prowadził M. Grotowski.

K.-W. z wielką energią zajął się wyposażaniem w instalacje i aparaturę budynku uniwersyteckiego Zakładu Fizyki, którego budowę władze rosyjskie rozpoczęły jeszcze przed wojną dla Cesarskiego Uniw. Warszawskiego. Po odejściu Rosjan z Warszawy gmach ten wprawdzie już stał, ale miał tylko gołe mury i ściany. Mimo trwających działań wojennych K.-W. zdołał założyć instalacje elektryczne i sprowadzić sporo przyrządów, zwłaszcza z dziedziny optyki, ponieważ miał zamiar prowadzić nadal badania luminescencji, a także

sterylizacji wód przy użyciu promieni nadfioletowych. Pomogły mu w tym jego rozległe znajomości i stosunki za granicą.

Tymczasem w 1919 władze niepodległej Polski zarządziły nowe obsadzenie katedr na wyższych uczelniach. Zdziwienie wywołało mianowanie K.-W. profesorem PW, a tym samym odsunięcie go od uniwersytetu. Nie widząc możliwości prowadzenia zaplanowanych badań na politechnice, K.-W. postanowił chwilowo zawiesić karierę naukową i przyjąć zaproponowane mu przez Paderewskiego stanowisko ambasadora przy Watykanie. Mimo braku przygotowania do działalności politycznej mógł się tego podjąć ze względu na swą pozycję w świecie. W 1921 został przeniesiony na stanowisko ambasadora w Hadze. Podczas pobytu w Holandii wrócił do badań luminescencji i prowadził badania w niskich temperaturach w laboratorium H. Kamerlingha Onnesa w Lejdzie. Opublikował wtedy trzy swe ostatnie prace z fizyki. Od pocz. 1925 był ambasadorem w Wiedniu, a dwa lata później został przeniesiony do Ankary, gdzie zmarł.

PSB (B. Średniawa, S. Zabiełto); Śródka.

J. Specht: *Wśród fizyków polskich*, Lwów 1938; E. Stenz: *Józef Wierusz Kowalski*, „*Mathesis Polska*” 1928, t. 3; L. Klecki: *Ś.p. Józef Wierusz Kowalski*, „*Sprawozdania i Prace PTF*” 1929, t. 4.

Andrzej Kajetan Wróblewski

[Poprzedni](#)
[Następny](#)